

Paciorek, Magdalena

"Lekarze jako grupa zawodowa II Rzeczypospolitej", Elżbieta Więckowska, Wrocław 2004 : [recenzja]

Medycyna Nowożytna 12/1 - 2, 241-244

2005

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Pod koniec 2004 roku na półki księgarń trafiła kolejna publikacja pani profesor Elżbiety Więckowskiej, zatytułowana *Lekarze jako grupa zawodowa II Rzeczypospolitej*. Autorka, z wykształcenia historyk oraz wykładowca wrocławskiej AM i Uniwersytetu Wrocławskiego, od lat zajmuje się zagadnieniami związanymi historią, historią medycyny, metodologią historii, etyką i socjologią lekarską. Sporo miejsca w swojej pracy naukowej poświęca również problematyce psychologii społecznej, psychosocjologii, psychoedukacji oraz andragogice. Prezentowana książka *Lekarze jako grupa zawodowa II Rzeczypospolitej* stanowi kontynuację cyklu publikacji poświęconych polityce zdrowotnej państwa oraz opiece sanitarno-lekarskiej pierwszej połowy XX wieku.

Okres dwudziestolecia międzywojennego stanowił potężne wyzwanie dla lekarzy, tworzących dotychczas jednolitą grupę społeczną. Ogromny postęp medycyny, modernizacja lecznictwa oraz upowszechnianie lecznictwa uspołecznionego prowadziło w konsekwencji do specjalizacji zawodów medycznych, wzrostu etatyzacji zawodu lekarza a tym samym stopniowego ograniczania wolnej praktyki lekarskiej. Dotychczas jednolita grupa zawodowa powoli ulegała rozwarstwieniu na tzw. lekarzy zależnych-etatowych i lekarzy wolno praktykujących. Warunki socjalno-bytowe środowiska lekarskiego również odgrywały poważną rolę w kształtowaniu odpowiedniej polityki zdrowotnej państwa polskiego. Łań II Rzeczypospolitej były także okresem tworzenia się odrębnej, prawnie usankcjonowanej, grupy zawodowej medyków zajmujących się leczeniem zębów.

Praca E. Więckowskiej podzielona została na siedem rozdziałów.

Pierwszy przedstawia charakterystykę środowiska lekarskiego na przełomie XIX i XX wieku.

Autorka dokonuje analizy sytuacji społeczno-politycznej lekarzy pracujących pod zaborami. Podsumowując swoje wstępne rozważania, stwierdza, że przed utworzeniem II Rzeczypospolitej, na ziemiach polskich istniały trzy różne środowiska lekarskie, kształtowane przez zaborców i ich system administracyjno-prawny. Unifikacja owych grup, w wolnym państwie miała napotkać spore trudności. Różnice, na jakie zwraca uwagę autorka to, m.in. programy edukacyjne wydziałów lekarskich na uniwersytetach kształcących Polaków, system zatrudniania i wynagrodzeń lekarzy pochodzenia polskiego, możliwość zrzeszania się i tworzenia organizacji naukowych

oraz wszelkiego rodzaju związków mających na celu obronę interesów grupy zawodowej. Najkorzystniejsza sytuacja dla lekarzy Polaków, według autorki, występowała w zaborze austriackim. Spośród grupy medyków, Elżbieta Więckowska słusznie wyodrębniła środowisko lekarzy dentystów, których status posiadania tytułu lekarza z racji odmiennych systemów przygotowania zawodowego stanowił przyczynę konfliktu interesów pomiędzy dentystami w Królestwie Polskim a lekarzami dentystami z dwóch pozostałych zaborów.

Kolejny rozdział książki poświęcony jest ogólnej charakterystyce grupy zawodowej lekarzy okresu II Rzeczypospolitej. Autorka posiłkując się danymi statystycznymi zaczerpniętymi z różnorodnych źródeł i publikacji okresu międzywojennego, dokonuje analizy wrażliwej w przeciągu dwudziestu lat liczby lekarzy i ich nierównomiernego rozmieszczenia. Dodatkowe kryteria zastosowane przez autorkę to wiek, płeć, wyznanie oraz narodowość. Wszelkie różnice zostały uwidocznione w postaci mapki i licznych tabel. Podobnej analizie poddano lekarzy dentystów. W dalszej części rozdziału autorka rozpatruje zagadnienie dynamiki rozwoju kadry lekarskiej na przestrzeni dwudziestu lat odrodzonego państwa. Elżbieta Więckowska, jak na historyka przystało, bardzo krytycznie podchodzi do danych statystycznych prezentowanych przez międzywojennych autorów. Zwraca również uwagę na brak źródeł dotyczących okresu 1919–1920. Mimo to wysnuwa tezę o dwukrotnym zwiększeniu liczby lekarzy w stosunku do ogółu mieszkańców.

Rozdział trzeci prezentowanej publikacji stanowi niejako rozwinięcie poprzedniego rozdziału; zawiera szczegółową charakterystykę wybranych wskaźników dostępów do świadczeń lekarskich i dentystrycznych w poszczególnych siedemnastu województwach II Rzeczypospolitej. Podsumowując uzyskane wyniki analizy źródeł statystycznych rozpatrywane w różnych aspektach autorka znajduje potwierdzenie też m.in. o większej dostępności opieki medyczno-lekarskiej w dużych miastach i w centrach uniwersyteckich oraz o zdominowaniu zawodu lekarza przez mężczyzn, w przeciwieństwie do zawodu lekarza dentysty.

Równie interesujący jak poprzednie okazał się rozdział czwarty książki poświęcony przygotowaniu zawodowemu lekarzy. Autorka omawia próby zreformowania i ujednoczenia programów studiów medycznych odziedziczonych po zaborcach. Zwraca uwagę na stopnie i tytuły naukowe, a w szczególności na budzący duże kontrowersje tytuł doktora wszechnauk lekarskich przyznawany młodemu lekarzom bezpośrednio po ukończeniu studiów. W dalszej części pracy

autorka omawia zagadnienie kształcenia lekarzy dentystów. Wspomina o Państwowym Instytucie Dentystycznym utworzonym w 1920 roku, a następnie o Państwowej Akademii Stomatologicznej powstałej w 1933 roku z przemianowania wcześniejszego Instytutu. Odrębnego toku nauczania, na co też zwróciła uwagę autorka, wymagali w okresie międzywojennym tzw. lekarze wojskowi.

Godny uwagi wydaje się podrozdział prezentujący wszelkie akty normatywne dotyczące prawa wykonywania zawodu i praktyki lekarskiej obowiązujące w państwie polskim od 1921 roku z pewnymi modyfikacjami w latach późniejszych. Równie interesujący jest temat dotyczący kształcenia podyplomowego lekarzy. Podnoszenie kwalifikacji zawodowych medyków w okresie międzywojennym stało się wymogiem narzuconym przez gwałtownie rozwijającą się medycynę. Konieczność odbycia rocznego stażu, po zakończeniu studiów stanowiło, jak słusznie zauważa autorka, pewien postęp na drodze do ustawicznego kształcenia lekarzy. Dodatkowe kursy dla lekarzy praktyków były organizowane także przed wojną. W latach II Rzeczypospolitej szkoleniem lekarzy i pracowników służby zdrowia zajmowała się m.in. Państwowa Szkoła Higieny, towarzystwa naukowe, uniwersytety.

Odrębny problem w kształceniu podyplomowym lekarzy stanowiła sprawa uzyskiwania specjalizacji w określonej dziedzinie. Autorka przedstawia wszelkie próby podejmowane przez grono wykładowców uniwersyteckich a także zrzeczenia lekarzy opracowania zasad przyznawania tytułu specjalisty. Powoływano w tym celu komisje, ustalano kryteria. Problem specjalizacji w sposób formalny nie został jednak rozwiązany do końca II Rzeczypospolitej.

Rozdział piąty prezentowanej publikacji wzbudza chyba największe zainteresowanie czytelnika z racji poruszania tematyki bytu materialnego lekarzy w omawianym okresie. Podział stanu lekarskiego na medyków wolno praktykujących i zależnych przyczynił się do zmiany wizerunku statusu zawodowego lekarzy. W okresie międzywojennym, na co wskazują wyniki badań prof. Więckowskiej, następowało stopniowe, powolne odchodzenia lekarzy od prywatnej praktyki na rzecz pracy w placówkach uspołecznionych. W kolejnych podrozdziałach autorka dokonuje głębszej charakterystyki a zarazem porównania poszczególnych grup społecznych lekarzy. Wymienia lekarzy zależnych, wolno praktykujących oraz bezrobotnych. Omawia ich zarobki, stan rodzinny, warunki socjalno-bytowe a także ich zaangażowanie w życie polityczne i społeczne.

Kolejne dwa rozdziały książki poświęcone zostały organizacjom i zrzeszeniom zawodowym oraz samorządom medyków mającym na celu ochronę interesów lekarzy oraz dentystów.

Prezentowana publikacja prof. Więckowskiej w sposób bardzo drobiazgowy uwidacznia wszelkie przemiany zachodzące w środowisku lekarzy w okresie międzywojennym. Przyczyną powyższych zmian było m.in. zubożenie społeczeństwa oraz niezwykle dynamiczny rozwój medycyny wymuszający na adeptach sztuki lekarskiej podejmowanie wysiłku ustawicznego dokształcania się.

Praca prof. Więckowskiej wzbogacona została imponującą bibliografią oraz aneksem, na który składają się spisy towarzystw naukowych, organizacji samorządowych i zawodowych i społeczno-zawodowych lekarzy i dentystów II Rzeczypospolitej. Aneks trzeciej publikacji zawiera spis czasopism medycznych wychodzących w okresie międzywojennym – niestety niekompletny.

Powyższa publikacja jest niezwykle cenną i godną uwagi publikacją wypełniającą dotychczasową lukę w historiografii dotyczącej środowiska zawodowego lekarzy II Rzeczypospolitej.

Magdalena Pactorek